

De derde weg vernieuwd

In zijn Den Uyl-lezing, met als titel De derde weg voorbij, deed PvdA-leider Bos onlangs een interessante poging zijn partij een nieuwe richting te geven, door deze opnieuw ideologische veren op te plakken. Het is nog maar vijftien jaar geleden dat Wim Kok, ook tijdens een Den Uyl-lezing, deze juist afgeworpen had. Sindsdien heeft de PvdA vooral met markten en marktwerking geworsteld. In dit kader spreekt Bos zelfs van een "officiële economenparadox", die luidt dat "80% van de toonaangevende economen in Nederland lid is van de PvdA maar dat 80% van onze achterban grote moeite heeft met de economische recepten waar zij mee leuren". Hoe deze paradox te verklaren?

De derde weg staat voor de stroming in de sociaal-democratie, waarbij (neo-)liberale ideeën gebruikt worden om sociale doelstellingen, zoals ontplooiing, gelijkheid, rechtvaardigheid en solidariteit, te bereiken. Bos karakteriseert deze weg door drie elementen: relativering van de rol van de staat, herwaardering van de markt als welvaartscreërende kracht, en meer verantwoordelijkheid voor het individu, met daarbij een duidelijke koppeling tussen rechten en plichten. Die middenweg was het antwoord op de liberale beweging die rond 1980 door Reagan en Thatcher geleid werd. Om zijn product te differentiëren citeert Bos Thatchers uitspraak: "*There is no such thing as society.*" Interessant is echter vooral wat Thatcher in die context nog meer zei: "*Too many people (...) are casting their problem on society. And, you know, there is no such thing as society. There are individual men and women, and there are families. And no government can do anything except through people, and people must look to themselves first.*" Dit is het kernidee van de activerende welvaartsstaat, dat de meeste politieke partijen nog steeds omarmen. Op dit punt is er dus niet echt differentiatie.

Bos wijt het uiteindelijk falen van de derde weg aan een tragisch timingprobleem: op het moment dat de sociaaldemocraten de markt omarmden, zou het kapitalisme van karakter veranderd zijn. Derde-weggers onderschatten de dynamiek van de markt, stelt hij; ze hadden de overtuiging dat de markt te temmen viel en een *servant of society* kon zijn, maar dit bleek ijdele hoop. Bos schrijft: "De derde weg-progressieven sliepen in met een voorheen redelijk getemde vrije markt, maar werden wakker met een ontketend monster."

Bos vraagt zich met recht af hoe die gedaanteverande-

ring kwam, en wie die ketens had afgedaan. Hij concludeert terecht dat dit de overheid zelf was, vooral in de financiële sector, en vooral als gevolg van de succesvolle lobby van belangengroepen. Hij verbindt daaraan ook de vervolconclusie dat de markt niet getemd kan worden en dat het daarom maar beter is, om, daar waar publieke belangen in het geding zijn, de markt af te schermen. Dat lijkt echter een overhaaste generalisatie, die te ver gaat. Een alternatieve verklaring is immers dat de dompteur tekortschoot. Hoe anders te verklaren dat de derde weg in andere sectoren wel gewerkt heeft?

Terug naar die prominente PvdA-economen, de prinsenfluisteraars, die in de lezing een opvallend belangrijke plaats krijgen. Bos noemt hen neoliberaal en stelt dat hun invloed leidt tot "een constante overschatting van de zegeningen van de markt en een constante onderschatting van de baten van overheidsinterventie" en dat heel Den Haag hiervan doordrongen is. Zij krijgen de zwartepiet toegespeeld: "De crisis heeft ons geleerd hoe gevaarlijk die zienswijze kan zijn." Hier nu lijkt sprake te zijn van een misverstand en spraakverwarring, waarbij ideologie en wetenschap door elkaar gehaald worden. Het neoliberalisme is een ideologie die ervan uitgaat dat de vrije markt beter in staat is de zaken te regelen dan de overheid, en die dus op gespannen voet staat met de economische wetenschap. Onze boeken bezingen niet de zegeningen van de markt, maar gaan vooral over marktfalen, redenen voor de overheid om in te grijpen, en recepten hoe dat verstandig te doen. Men kan zich toch niet voorstellen dat mensen die overdag marktfalen doceren 's avonds het neoliberalisme preken?

Met dank aan de speltheorie en institutioneel economie als Coase, North, Ostrom en Williamson, realiseren we ons nu ook ten volle dat een tekortschietende institutionele structuur een belangrijke oorzaak van marktfalen kan zijn. Anderzijds weten we ook dat, met adequate ordening, de markt beteugeld kan worden en goed kan werken.

In zijn Den Uyl-lezing heeft Bos alleen oog voor het neoliberalisme en de vrije markt. Klaarblijkelijk heeft hij de andere, meer dienstbare, minder wilde marktvormen nog niet zien staan. Er is geen sprake van een gedaanteverandering, de Derde-weggers zijn gewoon met het verkeerde kapitalisme in bed gestapt. Nu de crisis de ogen goed geopend heeft, zouden juist de andere varianten hun bekoorlijkheid kunnen tonen.